

LEESPROBLEMEN BIJ NT2 LEERDER

maart 2019

Het tempo waarin NT2-leerlingen in het Nederlands leren lezen kan sterk uiteenlopen. Als het leesproces moeizaam op gang komt, kan de vraag rijzen of er sprake is van een leesprobleem of een leerstoornis zoals dyslexie. Dat is vaak lastig om vast te stellen want er moet worden uitgesloten dat de leesproblemen het gevolg zijn van de nog beperkte kennis van het Nederlands. Om een leerstoornis als dyslexie vast te stellen zal uitgebreid onderzoek nodig zijn door een diagnosticus. Maar het onderwijs kan problemen en een vermoeden van dyslexie al wel signaleren.

Lezen in het Nederlands vereist een koppeling tussen de orthografie (schrift) , fonologie (klanken) en semantiek (betekenis). Naarmate deze koppeling sterker is, raakt het (technisch) lezen vloeiender. Kenmerkend voor dyslexie is dat het *technisch* lezen achterblijft. De koppeling tussen de tekens en klanken raakt niet geautomatiseerd waardoor het leesproces moeizaam verloopt ondanks een voldoende woordenschat. Bij een NT2-leerling is het van belang na te gaan wat het lezen belemmert. Soms moeten leerlingen naast de tweede taal ook nog leren dat klanken door letters kunnen worden weergegeven of zijn ze bekend met een ander schriftsysteem. Beheerst de leerling de Nederlandse taal nog onvoldoende of heeft de leerling moeite met het aanleren van de klank-tekenskoppeling?

Signalering in het onderwijs

Het onderwijs heeft een belangrijke taak om eventuele leesproblemen te signaleren en daar de instructie en ondersteuning op aan te passen. Ook als het gaat om anderstalige leerlingen. Bij deze groep leerlingen moeten we wel bedacht zijn op enerzijds te snel concluderen en anderzijds te traag signaleren. Het leesprobleem kan samenhangen met de tweedetaalverwerving, of er kan sprake zijn van een leerstoornis die er ook al in de eigen taal was. Om van een ernstig leesprobleem of dyslexie te kunnen spreken moet het duidelijk zijn dat de leerling al wel voldoende kansen en mogelijkheden heeft gehad om te leren lezen in het Nederlands. De achterstand en hardnekkigheid van leesproblemen zijn er dus, ondanks goed en intensief onderwijs in het Nederlands. En daarnaast moet de invloed van de moedertaal worden uitgesloten.

Signalering van specifieke leerbehoeften

Er zijn geen speciale toetsen beschikbaar om ernstige leesproblemen of dyslexie bij NT2-leerders vast te stellen. LOWAN en ITTA starten op korte termijn een onderzoek naar een dynamische toets, waarmee dyslexie bij NT2-leerlingen kan worden gesignaleerd. Gebaseerd op buitenlands onderzoek gaan we heel concreet kijken wat de mogelijkheden in de Nederlandse context zijn. Werkt de toets? Is de toets betrouwbaar en valide? Vanuit LOWAN gaan we bovendien een kenniskring starten om onderwerpen als dyslexie, TOS etc. bij nieuwkomers te agenderen.

Hoewel er geen speciale instrumenten zijn om ernstige leesproblemen of dyslexie te signaleren in de NT2-onderwijspraktijk zijn er wel aandachtspunten waarop gelet kan worden.

- *Hoe las of leest de leerling in zijn moedertaal?*
Hoewel dyslexie zich niet in alle geschreven talen op dezelfde manier manifesteert, is het wel taalonafhankelijk. Een leerling met dyslexie zal in de eigen taal ook een leesprobleem hebben. Wat is hierover bekend? Kon de leerling in de eigen taal foutloos lezen en in hoeverre was dit moeiteloos?

- *Hoe leest de leerling?*
Het is belangrijk om niet alleen te kijken naar wat goed of fout gaat, maar ook h^oe de leerling leest. Een analyse van het lezen geeft daar zicht op waarbij je op verschillende aspecten kunt letten. In hoeverre is de leerling bekend met het Latijns schriftsysteem of heeft de leerling in een ander schriftsysteem leren lezen zoals bijvoorbeeld het Arabisch? Zijn de fouten die de leerling maakt te herleiden tot de eigen geschreven of gesproken taal? Een NT2-leerder kan Nederlandse letter-klankkoppelingen verwarren met die uit de eigen taal. Denk bijvoorbeeld aan de uitspraak van de 'a' in het Nederlandse woord 'kat' of in het Engelse woord 'cat'. Ook kan het zijn dat Nederlandse klanken niet voorkomen in de eigen taal, denk bijvoorbeeld aan de klanken 'ij/ei' en 'ui' die in heel veel talen niet voorkomen, laat staan de lettercombinatie. Leerlingen zullen daar een tijd over struikelen tijdens het lezen. Als een leerling vooral transferfouten maakt, zal daar eerst aandacht aan besteed moeten worden.
- *Hoe is de woordenschat en taalkennis van de leerling?*
Bij een ernstig leesprobleem of dyslexie ligt het kernprobleem, zoals gezegd, bij het aanleren van sterke klank-tekenkoppelingen. Woordenschat kan echter helpen. Het wel of niet kennen van het gesproken of geschreven woord kan de woordherkenning versnellen of vertragen. Je hoeft maar een paar letters te zien en je weet wat er staat. Dat geldt vooral in de eerste taal. Bij de signalering van dyslexie bij een NT2-leerder is het van belang om heel goed naar de rol van woordenschat te kijken en deze min of meer uit te sluiten. Een NT2-leerder kan genoeg van de Nederlandse klank-tekenkoppeling kennen om het woord 'mot' te lezen, maar kent de betekenissen van het woord niet. Dan is er geen sprake van een zwakke klank-tekenkoppeling. Maar het kan ook zijn dat de leerling het woord 'omdat' verstaat, begrijpt en gebruikt, maar het geschreven woord moeizaam leest. Wat belemmert de leerling? Laat meewegen of de leerling al voldoende oefening heeft gehad in het lezen: in hoeverre is de koppeling van gesproken Nederlands (klank) aan geschreven Nederlands (schrift) al vlot en automatisch? Het leren lezen in een andere taal is hoe dan ook een uitdaging.
- *Welke hulp/ondersteuning heeft de leerling gekregen en wat zijn daarvan de effecten?*
Om van dyslexie te kunnen spreken zal bovendien aangetoond moeten worden dat de leesproblemen hardnekkig zijn. Dat betekent dat de leesproblemen blijven bestaan ondanks intensieve instructie en oefening. Het is van belang dat goed naar de vorderingen op NT2-leesactiviteiten gekeken wordt en in hoeverre de leerling profiteert van de instructie en oefening.

Vermoeden van dyslexie? Doorverwijzing naar de zorg

Er zijn verschillende routes om dyslexie te laten diagnosticeren. Er is vergoede diagnostiek en behandeling van dyslexie die alleen geldt voor leerlingen tot 13 jaar en er moet aan bepaalde voorwaarden worden voldaan. Daarnaast kan er particulier onderzoek worden uitgevoerd wat voor eigen rekening is. De diagnosticus zal naast leesonderzoek ook de taalvaardigheid nauwkeurig in kaart brengen. Om een zorginstantie in de eigen regio te vinden en na te gaan wat de mogelijkheden zijn, biedt de site van het NKD een overzicht: www.nkd.nl

Protocollen

Er zijn, voor zover wij weten, geen protocollen opgesteld voor nieuwkomersonderwijs. Er zijn wel verschillende protocollen voor het regulier onderwijs. Het protocol voor VO is gratis beschikbaar:

http://masterplandyslexie.nl/public/files/documenten/Protocol_dyslexie voortgezet onderwijs.pdf

Femke Scheltinga

Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Amsterdam (ITTA UvA BV)

t 020 525 2580

m 06 21515216

e femke.scheltinga@itta.uva.nl

Universiteit van Amsterdam | Postbus 36065 1020 MB Amsterdam

Bezoekadres: Valckenierstraat 65, 2^e etage | 1018 XE Amsterdam